

УДК 332.1:336:005

Н.В. Прямухіна, к.е.н., доцент
Черкаський державний технологічний університет

**РОЛЬ РЕАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ
РЕГІОНАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ**

N.V. Priamukhina
Cherkasy State Technological University

**THE ROLE OF THE REAL ECONOMY IN THE
ACTIVATION OF THE REGIONAL FINANCIAL SPACE**

В статті досліджено стан розвитку реального сектора економіки регіонів України, структура, показателі, які його характеризують. Виявлені структурні диспропорції реальної економіки регіонів, монофункціональна направленість отраслей. Обґрунтовані висновки, згідно з якими реальна економіка регіонів в даний час не може бути основою для активізації регіонального фінансового простору, тому потребує реформування та реструктуризації.

Ключові слова: реальний сектор економіки, регіональний фінансовий простір, фінансові потоки, валовий регіональний продукт, структурна диспропорційність.

The article examines the state of the real sector of economy in Ukraine's regions, its structure and the parameters that characterize it. It is revealed the structural disparity of the real economy of regions, and the monofunctional focus of the areas. It is also determined that the real economy of the regions can not be the basis for enhancing the regional financial space and it needs some reforming and restructuring.

Key words: real sector of economy, regional financial center, financial flows, gross regional product, structural disparity.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Реальний сектор економіки, який здійснює виробництво матеріальних і нематеріальних товарів та послуг за винятком фінансово-кредитних і біржових операцій, є однією з передумов розвитку економіки регіону – як матеріального виробництва, так і фінансового сектору. Результатом виробництва і розвитку підприємств реального сектору економіки є наповнення бюджету регіону та рівень життя населення. Підприємства сектору реальної економіки також відіграють важливу роль у забезпеченні руху фінансових потоків регіонального фінансового простору. Фінансовий простір регіону, потоки інвестицій та перспективи розвитку усіх галузей економіки безпосередньо пов'язані і залежать від інтенсивності виробництва.

Дослідження структури реального сектору економіки регіонів свідчить про відсталість її розвитку від вимог, встановлених ринком до галузевих пріоритетів та механізмів господарювання [1]. У більшості регіонів України основні галузі, що забезпечують економічний розвиток, є галузями нижчих технологічних укладів, а більшість функціональних у регіонах підприємств потребують реструктуризації та модернізації.

Аналіз досліджень та публікацій. Реальний сектор економіки, його тенденції і перспективи досліджуються багатьма вченими. Вагомий внесок у розвиток цієї проблематики зробили вітчизняні науковці: О. Барановський, З. Варналій, В. Геєць, М. Крупка, С. Шумська та інші. Серед зарубіжних вчених проблемам фінансового забезпечення регіонів присвятили свої праці Р. Бленд, В. Бурцева, Н. Клімова, Дж. Петерсен, В. Радіонова. Проте вплив реального сектору економіки регіону та її складових на фінансовий простір досліджений недостатньо, особливо враховуючи динамічність невинних трансформацій ринкових умов всередині країни та ззовні.

Постановка завдання. Метою статті є визначення характерних особливостей розвитку реального сектору економіки в регіонах України та його ролі для активізації регіонального

фінансового простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальну характеристику розвитку реальної економіки в регіоні дає показник валового регіонального продукту (ВРП) який, окрім особливостей галузевої структури, синтезує вплив таких чинників як обсяг і наявність доступних ресурсів, рівень технічного розвитку, якість і продуктивність технологічної бази підприємств, якість трудових ресурсів, продукування інновацій (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт регіонів України

Регіон	ВРП на душу населення в 2010, тис. грн.	Регіон	ВРП на душу населення в 2010, тис. грн.
АР Крим	16,507	Одеська	22,544
Вінницька	14,332	Полтавська	29,652
Волинська	13,916	Рівненська	13,785
Дніпропетровська	34,709	Сумська	15,711
Донецька	28,986	Тернопільська	11,713
Житомирська	14,616	Харківська	23,639
Закарпатська	12,278	Херсонська	14,346
Запорізька	23,657	Хмельницька	13,602
Івано-Франківська	14,814	Черкаська	17,325
Київська	26,140	Чернівецька	10,939
Кіровоградська	15,533	Чернігівська	15,406
Луганська	19,788	міста	
Львівська	16,353	Київ	70,424
Миколаївська	20,276	Севастополь	20,455

Валовий регіональний продукт за регіонами України перебуває у значному діапазоні та характеризується високою диспропорційністю: найбільший показник – 70,4 тис. грн. на душу населення в м. Києві в 6,4 раза більший за ВРП у Чернівецькій області (10,9 тис. грн.). У діапазоні значень ВРП регіонів можна умовно виділити групи економічно розвинених, потенційно перспективних, регіонів з низьким рівнем розвитку та депресивних регіонів:

- економічно розвинені регіони (ВРП від 30 тис. грн. на душу населення) – 2 (м. Київ, Дніпропетровська обл.);
- потенційно перспективні регіони (ВРП від 20 до 30 тис. грн. на душу населення) – 8 (Донецька, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області, м. Севастополь);
- регіони з низьким рівнем розвитку (ВРП від 15 до 20 тис. грн. на душу населення) – 6 (АР Крим, Луганська, Львівська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області);
- депресивні регіони (ВРП нижче 15 тис. грн. на душу населення) – 11 (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька області) (рис. 1).

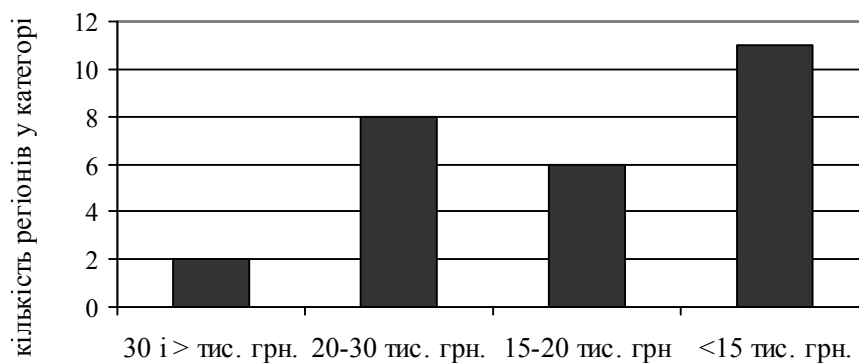


Рис. 1 Гістограма розподілу регіонів за рівнем валового регіонального продукту в 2010р.

Розглянемо концентрацію виробництва в регіонах на основі даних щодо діючих підприємств (в тому числі малих), оцінюючи показник на 10 тисяч осіб наявного населення. Показник є індикатором фінансово-економічного та інвестиційного потенціалу регіону, перспектив розвитку регіонального фінансового простору, базою для оцінки можливостей фінансово-кредитних інституцій, ефективності фінансових потоків. Як і показник ВРП, кількість підприємств є найбільшою у м. Києві (259 на 10 тис. осіб населення), далі регіони з великим відривом (у 171 підприємство) – Одеська область, м. Севастополь та АР Крим (88, 87 та 83 на 10 тис. осіб відповідно), у решті регіонів кількість діючих суб'єктів підприємницької діяльності коливається від 44 до 79 (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за регіонами України *

Регіони	у т.ч. малі підприємства на 10 тис. осіб наявного населення	Регіони	у т.ч. малі підприємства на 10 тис. осіб наявного населення
Україна	75	Миколаївська	71
АР Крим	83	Одеська	88
Вінницька	46	Полтавська	63
Волинська	47	Рівненська	46
Дніпропетровська	71	Сумська	52
Донецька	55	Тернопільська	44
Житомирська	51	Харківська	83
Закарпатська	57	Херсонська	57
Запорізька	77	Хмельницька	48
Івано-Франківська	57	Черкаська	55
Київська	76	Чернівецька	50
Кіровоградська	55	Чернігівська	52
Луганська	49	м. Київ	259
Львівська	79	м. Севастополь	87

* за даними Державної служби статистики України станом на 01.04.2011 р.

Виробничо-технологічний потенціал і його структурні, технологічні, ресурсні та інституційні елементи найбільш потужно представлені в м. Київ (1 місце за показником основних засобів), у Донецькій області (2 місце), Харківській області (3 місце), Дніпропетровській області (4 місце), Запорізькій області (5 місце), Львівській області (6 місце), де зосереджено найбільшу частку основних засобів. Такі регіони, як Донецький та Дніпропетровський, зосередили їх найбільшу частку у промисловому виробництві, АР Крим, Київська, Одеська області – у сільському господарстві [4].

У більшості регіонів України спрямованість реального сектору економіки монофункціональна, лише одна чи дві галузі відіграють основну роль у формуванні його основних показників. За даними органів Державної статистики в 16 регіонах основне місце займають сільське господарство, харчова промисловість та переробка сільськогосподарської сировини (передусім це Тернопільська, Вінницька, Хмельницька, Чернігівська області). У Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій областях найбільша питома вага в обсязі регіонального виробництва належить металургії та металообробці, у Запорізькій та Сумській областях – машинобудуванню, Луганській та Полтавській областях – виробництву коксу та ядерного палива. Наслідком структурних диспропорцій в економіці реального сектору регіонів України є насамперед низька ефективність використання економічного, ресурсного потенціалу, обмеженість фінансових потоків, деформації фінансового простору та незначна частка інноваційно-активних підприємств. Характерною особливістю структурної диспропорції реальної економіки регіону є те, що деформований фінансовий простір, виходячи з властивостей його поширення, не обмежується одним регіоном, а поширюється на весь фінансовий простір країни. Резонанс деформації фінансового простору стимулює зменшення кількості інноваційно-активних підприємств. Найбільша частка таких підприємств у 2011 р. зафіксована у м. Києві та Харківській області (23,9 і 19,7 % відповідно), найменша – у промислово розвиненій Запорізькій області (5,3 %). Частка реалізованої інноваційної продукції

в загальному обсязі реалізованої промислової продукції по Україні склала 3,8 %, причому вище середньої по країні її мають лише 13 регіонів, найменша частка – у Хмельницькій області (0,3 %). Рівень впровадження результатів наукових робіт по Україні складає 68,9 %, найбільше в Черкаській області (91,4 %), найменше – в Чернівецькій (40,6 %) [3].

Аналіз діяльності реального сектору економіки регіонів демонструє загальне зростання сумарних показників. Так, у 2011 р. порівняно із 2010 р. обсяги промислового виробництва в регіонах зросли на 7,3%. Але, на нашу думку, такий показник не може бути економічно адекватним через свою узагальненість. Для оцінки розвитку реальної економіки в регіонах треба окремо оцінювати показники за усіма видами промислової діяльності.

Офіційні статистичні дані свідчать, що в 2011 р. зростання випуску продукції спостерігалось майже за всіма видами промислової діяльності в 20 регіонах, в тому числі в Івано-Франківській (на 24,6%), Житомирській (на 22%) та Луганській (на 15,5%) областях; зниження обсягів промислового виробництва спостерігається в Одеській (на 16,8%), Чернівецькій (на 12%), Херсонській (на 7,3%), Вінницькій (на 2,3%), Чернігівській (на 2%), Полтавській (на 0,5%) та Закарпатській (на 0,4%) областях [5].

У розрізі основних видів промислової діяльності показники виробництва в 2011 р. порівняно із 2010 р. виглядають таким чином. Обсяг виробництва продукції добувної промисловості зріс на 6,9%, переробної – на 7,7%. Зросли обсяги виробництва продукції сільського господарства на 17,5%, у тому числі в Харківській (на 41,6%), Полтавській (на 31,3%), Сумській (на 30%), Закарпатській (на 6%), Одеській (на 7,7%) та Волинській (на 8,9 %) областях. Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва склав 128,2%. Загальний валовий збір зернових і зернобобових культур збільшився на 44,3%, що стосується усіх регіонів, зокрема в областях: Харківській (у 2,7 раза більше), Сумській (в 1,9 раза більше), Полтавській (в 1,8 раза більше), Луганській, Херсонській та Чернігівській (в 1,6 раза більше), Івано-Франківській, Кіровоградській, Львівській, Тернопільській та Черкаській (в 1,5 раза більше). Індекс обсягу виробництва продукції тваринництва в 2011 р. порівняно із 2010 р. становив 102,5%, обсяги виробництва м'яса збільшилися у 20 регіонах, зокрема – у Рівненській (на 11%), Донецькій, Івано-Франківській, Дніпропетровській (на 10%), Запорізькій (на 8%) та Київській (на 7%) областях. Скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва відбулося в Кіровоградській, Харківській (на 4%), Чернігівській (на 2%), Хмельницькій (на 1%) та Полтавській (на 0,3%) областях. Обсяги будівництва зросли в 19 регіонах країни, серед них найбільший приріст спостерігався в Донецькій (на 36%), Київській (на 25,3%) та Волинській (на 23,3%) областях; зменшення обсягів будівництва спостерігається у 8 регіонах, зокрема в Рівненській (на 32,8%), Тернопільській (на 21,9%) та Миколаївській (на 10,5%) областях. Тенденція зростання обсягів будівельних робіт у зазначений період зумовлена підготовкою до святкування «Євро 2012» і стосується зведення будівель і споруд, частка яких у загальному обсязі галузі становила 85,7%. Зросли обсяги робіт із будівництва доріг, аеродромів та облаштування спортивних споруд (у 1,4 раза), також обсяги будівельних робіт, виконані будівельно-монтажними підприємствами (на 21,1%), підприємствами по зведенню будівель (на 10,4%), а також підприємств енергетики, добувної і обробної промисловості (на 6,8%). Майже 40% загального обсягу будівництва виконано підприємствами п'яти регіонів (Донецької, Дніпропетровської, Харківської, Одеської та Полтавської областей), 23,7% – будівельниками м. Києва. Обороти підприємств роздрібною торгівлю в 2011 р. становив 674,7 млрд. грн., що на 14,7% більше показника 2010 р. Зростання спостерігається у всіх регіонах, у тому числі в Київській (на 20%), Івано-Франківській (на 18,1%) областях та м. Севастополі (на 17,7 відсотка), найменше – у Херсонській (на 9,1%), Дніпропетровській (на 10,7%) та Луганській (на 10,9%) областях. Обсяг роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлю та ресторанного господарства в 2011 р. становив 346,5 млрд. грн. і в порівняних цінах склав 113,7% обсягу 2010 р., зростання обсягів роздрібного товарообороту спостерігалось в усіх регіонах, зокрема у Київській (на 24,8%), Вінницькій (на 18%) областях та м. Севастополі (на 17,7%), в Херсонській (на 6,5%), Львівській (на 7,8%) та Чернівецькій (на 8,1%) областях [5].

Позитивна тенденція динаміки показників реального сектору, на жаль, не має під собою ринкової бази для зростання економіки регіонів, оскільки вони не є наслідком інтенсивності розвитку підприємств, функціонування економіки регіону. Підтвердженням цього є показник

ВРП, який демонструє значну кількість регіонів із низьким рівнем розвитку та депресивних. Структура реального сектору економіки свідчить про монофункціональну спрямованість галузей, активність двох–трьох у кожному регіоні, що стимулює депресивність інших галузей та окремих регіонів. Коливається кількість суб'єктів господарювання в регіонах: від 259 на 10 тис. осіб населення в м. Києві до 44 – у Тернопільській області. Кількість фінансово–кредитних установ на 2010–2011 р. не зросла, а навіть зменшилась. Станом на 31.12.2011 р. в Державному реєстрі фінансових установ налічувалося 1979 небанківських фінансових установ (442 – страхові компанії, 613 – кредитні спілки, 96 – недержавні пенсійні фонди, 251 – фінансові компанії, 456 – ломбарди та ін.). Порівняно з 2009–2010 рр. кількість небанківських фінансових установ поступово зменшується (з –1% до –1,5% на рік) [6]. Основа зростання цих показників штучна, зумовлена впливом політичних чинників, відповідних прийнятих законодавчих та нормативних актів, планового зростання мінімальної заробітної плати, збільшення реальних темпів інфляції та ін. Тому нині реальний сектор економіки регіону не може створювати основу для ефективного розвитку фінансового простору регіону та руху фінансових потоків. Активність фінансового простору та інтенсивність руху фінансових потоків концентрується там, де зосереджений бізнес – у центральному регіоні та великих містах. Наслідок такого стану – диспропорція між попитом і пропозицією робочої сили, в тому числі висококваліфікованої, та активізація міжрегіональної міграції.

Висновки. Ефективний розвиток фінансового простору та руху фінансових потоків у регіонах залежить від результатів господарювання суб'єктів реального сектору економіки регіону. Нині галузі реальної економіки характеризуються диспропорційністю, нерівномірністю розвитку, занепадом окремих секторів економіки. Основою для активізації фінансового простору регіонів є реформування реального сектору економіки шляхом визначення пріоритетів розвитку галузей вищих технологічних укладів, модернізація і реструктуризація підприємств галузей, потенційно спроможних до інноваційно–інвестиційної активності.

Список літератури

1. Матеріали сайту Урядовий портал: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244828929
2. Статистичний збірник Регіони України 2010. – Ч. II / За ред. Осауленка О.Г. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 803 с.
3. Аналітична записка за результатами оцінки аналізу динаміки показників за напрямками розвитку регіонів за 2011 рік. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category>
4. Матеріали сайту: <http://real-economy.com.ua/publication/ratings/8006.html>
5. Стратегічний моніторинг розвитку регіонів. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. Режим доступу: niss.gov.ua/content/articles/
6. Матеріали сайту: <http://a-kryvenko.blogspot.com/2012/06/2011.html>

Стаття надійшла до редакції 03.03.2013